

Vývoj adjektiv

jmenná a složená deklinace
posesivní adjektiva

Martin Březina

brezina.martin@phil.muni.cz

Ústav českého jazyka FF MU

PLIN007 Od stč. k nč. (jaro 2024)

29. 4. 2024

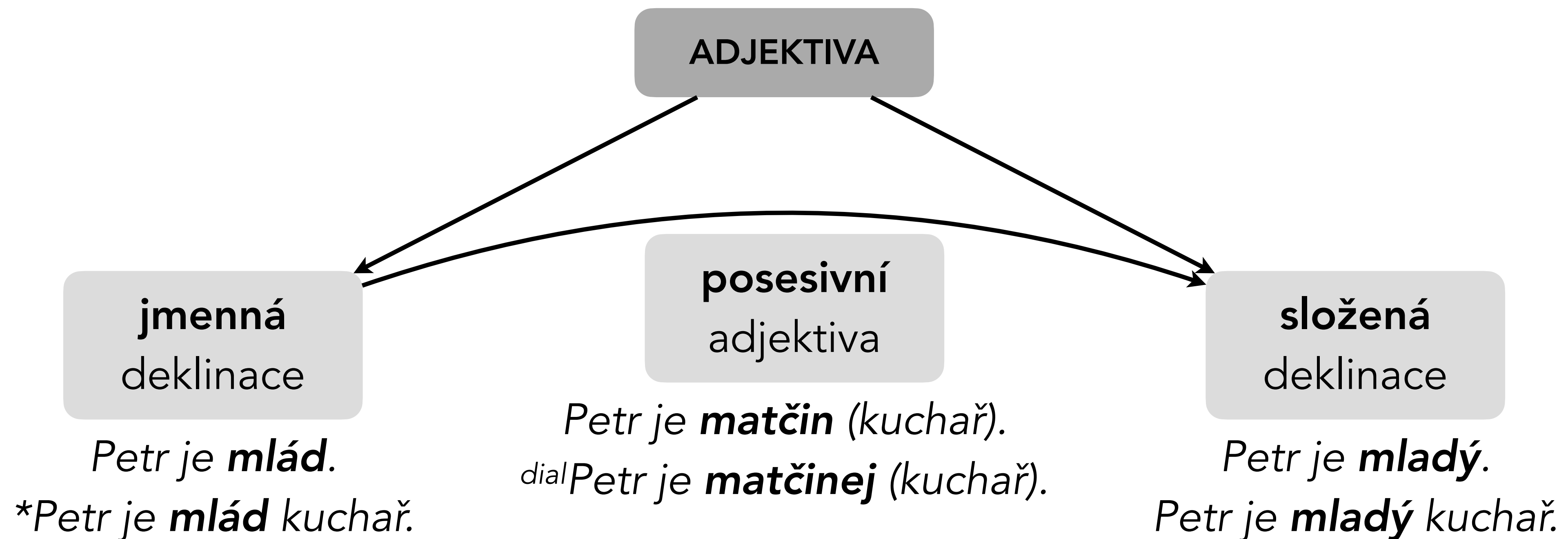
úvod

deklinace adjektiv

č.	To je mladý kuchař.	To je ten mladý kuchař.
ang.	This is a young cook.	This is the young cook.
it.	Questo è un giovane cuoco.	Questo è il giovane cuoco.
lit.	Tai jaunas virėjas.	Tai jaunasis virėjas.

č.	Ten kuchař je mladý / arch mlád .
ang.	The cook is young / ???.

deklinace adjektiv

vývoj deklinace adjektiv v češtině

analýza textu *Od Borzywogye*

v. 109–128

109. Od Bořivojě, **pirvého křěšťanského** kniežěte 119. za roveň býti křěšťanu.
110. Kněz Hostivít potom snide, 120. Sěd' se psy, toť jest tvé právo,
111. Bořivoj na **otcív** stolec vznide. 121. ne kněže, ale **nemúdrá** hlavo —
112. Tehdy Svatopluk u Moravě králem bieše, 122. že netbáš na tvórcě svého,
113. kněz **český** jemu slúžieše. 123. majě za buoh výra **ušatého**.”
114. Jednú kněz Bořivoj [přijěde] k **královu** dvoru, 124. Kněz, to uslyšav, sě zapole.
115. král mu učini **velikú** vzdoru. 125. A jakž brzo by po stole,
116. Káza jemu za stolem na zemi siesti 126. prosi křista Bořivoj
117. a řka: „Slušie tobě to věděti: 127. ot Svatopluka, krále **moravského**,
118. Cti neslušie pohanu 128. a ot Mitudějě, arcibiskupa **velehradského**.

jmenná deklinace

jmenná deklinace

stč.

	√subst. koncovky	√adj. koncovky
N	chlap -∅	dobr -∅
G	chlap -a (→ -u)	dobr -a (→ -u)
D	chlap -u (~ -ovi)	dobr -u (~ -ovi)
A	chlap -∅ (→ -a)	dobr -∅ (→ -a)
L	chlap -ě ~ -u (-ovi)	dobr -ě ~ -u (-ovi)
I	chlap -em	dobr -em

jmenná deklinace

příklad – tvrdá jmenná deklinace (typ *dobr*) – sg.

	m.	n.	f.
N	dobr-∅	dobr-o	dobr-a
G	dobr-a		dobr-y
D	dobr-u		dobř-ě
A	dobr-∅ → -a	dobr-o	dobr-u
L	dobř-ě		dobř-ě
I	dobr-em		dobr-ú

jmenná deklinace

vývoj

1. adjektiva v pozici **atributu** i **predikátu** → pouze **predikátu**

stč. *A proto dobré jest vína sbieranie v **pln** Měsiec.* (Hvězd: 84v [15. st.])

stč. *že Luciper s svú družinú stvořeni sú **dobři** a **krásni** velmi skrze moc* (SolfA: 97v [15. st.])

stč. *A pakli si ji **dobru** učinil* (Tkadl: 48v [15. st.])

nč. *Petr je **mlád/mladý**.* — *Petr je ***mlád/mladý** kuchař.*

nč. *Petr je ***dobr/dobry**.* *Most je ***železen/železný**.* — *Jsem **ráda/*radá**.*

2. posesivní adjektiva (**matčina** kamarádka)

3. různé ustálené tvary:

- různá participia, např. **Měla** jsem... *Jsem **unešena*** (~ *unešená*).
- zpodstatnělá adjektiva typu **teplo**, **Německo**
- *Anděl **Páně***, místní názvy typu **Třebíč**, **Olomouc** (pův. posesiva)

korpus.cz

WaG KonText Treq Wiki Support Biblio

kon text

Dotaz Korpusy Uložit Konkordance Filtr

Korpus: **syn v8** | Dotaz: **mlád|mladý** (290 305 výskytů)

Frekvenční seznam

Minimální frekvence: 1 Konfidenční hladina: 95%

Zobrazení v grafech Tabulkové zobrazení

Zobrazit konfidenční intervaly !

1 / 1 (celkem: 2 položky) Sdílet tabulku: [🔗](#)

Filtr	word	Freq	i.p.m.
1	p / n mladý	288 311	53,48
2	p / n mlád	1 994	0,37

korpus.cz

WaG KonText Treq Wiki Support Biblio

kon text

Dotaz Korpusy Uložit Konkordance Filtr

Korpus: **oral v1** | Dotaz: **mlád|mladý** (424 výskytů)

Frekvenční seznam

Minimální frekvence: 1 Konfidenční hladina: 95%

Zobrazení v grafech Tabulkové zobrazení

Zobrazit konfidenční intervaly !

1 / 1 (celkem: 2 položky) Sdílet tabulku: [🔗](#)

Filtr	word	Freq	i.p.m.
1	p / n mladý	422	66,33
2	p / n mlád	2	0,31

složená deklinace

složená deklinace

psl.

	√adj. konc.	dem.	adj.	po kontrakci
N	dobr -ѣ	+ jѣ	→ dobr-ѣ-jѣ	→ dobr-ý
G	dobr -a	+ jego	→ dobr-a-jego	→ dobr-ého
D	dobr -u	+ jemu	→ dobr-u-jemu	→ dobr-ému
A	dobr -ѣ	+ jѣ	→ dobr-ѣ-jѣ	→ dobr-ý (→ -ého)
L	dobr -ě	+ jemь	→ dobr-ě-jemь	→ dobř-iem
I	dobr -ѣмь	+ jimь	→ dobr-ѣмь-jimь	→ dobr-ým

složená deklinace

příklad – tvrdá složená deklinace (typ *dobrý*) – sg.

	m.	n.	f.
N	dobr-ý	dobr-é	dobr-á
G	dobr-ého		dobr-é
D	dobr-ému		dobř-iej
A	dobr-ý → -ého	dobr-é	dobr-ú
L	dobř-iem		dobř-iej
I	dobr-ým		dobr-ú

analýza textu *Od Borzywogye*

v. 109–128

109. Od Bořivojě, **pirvého křěšťanského** kniežěte 119. za roveň býti křěšťanu.
110. Kněz Hostivít potom snide, 120. Sěd' se psy, toť jest tvé právo,
111. Bořivoj na **otcív** stolec vznide. 121. ne kněže, ale **nemúdrá** hlavo —
112. Tehdy Svatopluk u Moravě králem bieše, 122. že netbáš na tvórcě svého,
113. kněz **český** jemu slúžieše. 123. majě za buoh výra **ušatého**.”
114. Jednú kněz Bořivoj [přijěde] k **královu** dvoru, 124. Kněz, to uslyšav, sě zapole.
115. král mu učini **velikú** vzdoru. 125. A jakž brzo by po stole,
116. Káza jemu za stolem na zemi siesti 126. prosi křista Bořivoj
117. a řka: „Slušie tobě to věděti: 127. ot Svatopluka, krále **moravského**,
118. Cti neslušie pohanu 128. a ot Mitudějě, arcibiskupa **velehradského**.

posesivní adjektiva

posesivní adjektiva

typ *otcůw* – sg. (jmenné tvary)

	m.	n.	f.
N	otc-ów-∅	otc-ow-o	otc-ow-a
G	otc-ow-a		otc-ow-y
D	otc-ow-u		otc-ow-ě
A	otc-ów-∅ → -a	otc-ow-o	otc-ow-u
L	otc-ow-ě		otc-ow-ě
I	otc-ow-em → otc-ow-ým		otc-ow-ú

posesivní adjektiva

typ *otców* – sg. (jmenné tvary)

	m.	n.	f.
N	otc-ów-∅	otc-ow-o	otc-ow-a
D	otc-ow-u		otc-ow-ě
A	otc-ów-∅ → -a	otc-ow-o	otc-ow-u
L	otc-ow-ě		otc-ow-ě
I	otc-ow-em → otc-ow-ým		otc-ow-ú

- Slovem ***hospodinovem*** nebesa utvrzena jsú (ŽaltWittb: 47v [13. st. | 1. polovina 14. st.])

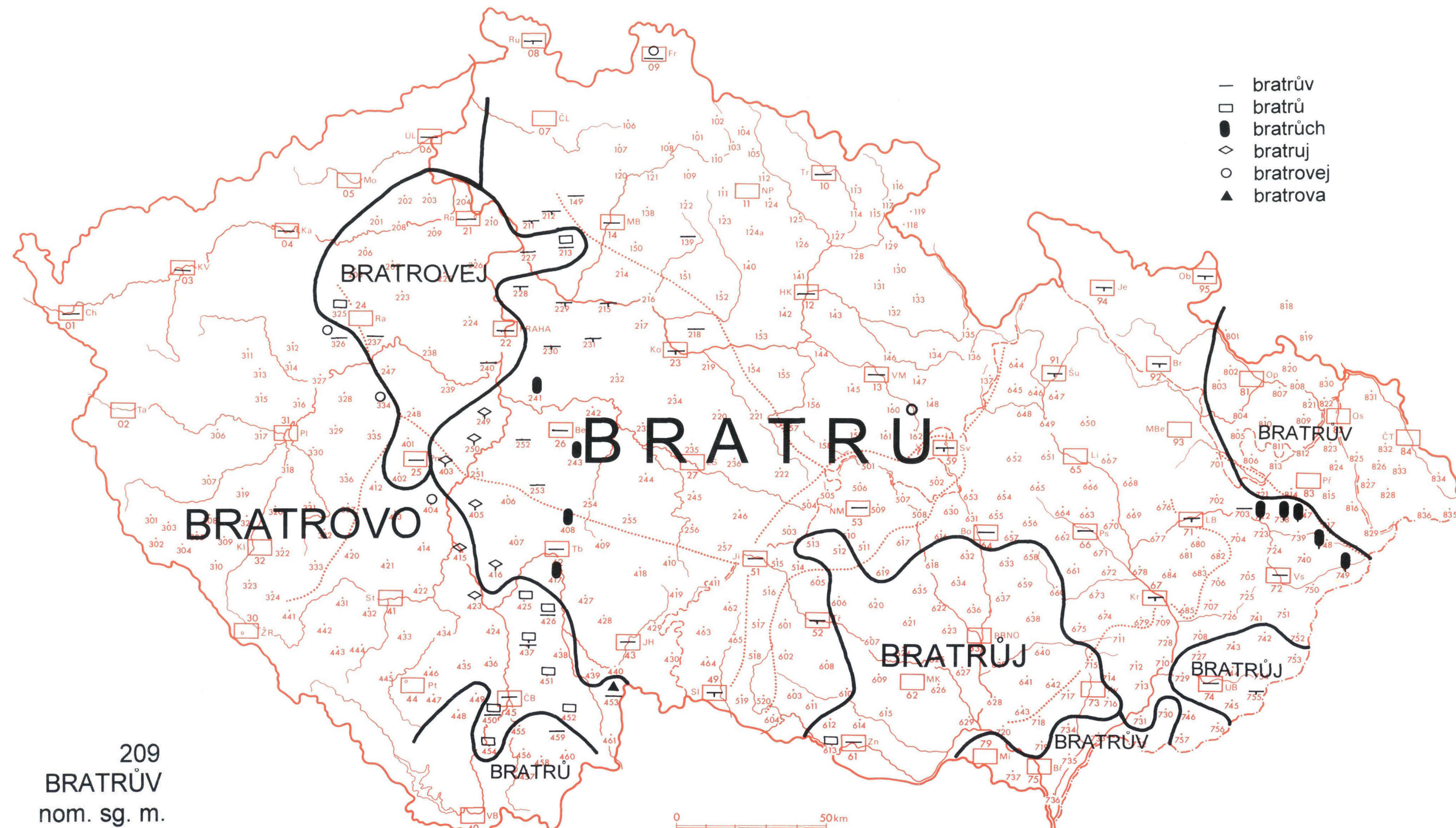
posesivní adjektiva

typ *otców* – pl. (jmenné i složené tvary)

	m.	n.	f.
N	otc-ów-i	otc-ow-a	otc-ow-y
G		→ otc-ow-ých	
D		→ otc-ow-ým	
A	otc-ów-y	otc-ow-a	otc-ow-y
L		→ otc-ow-ých	
I		→ otc-ow-ými	

posesivní adjektiva

složené tvary v nč. dialektech

posesivní adjektiva

složené tvary v nč. dialektech

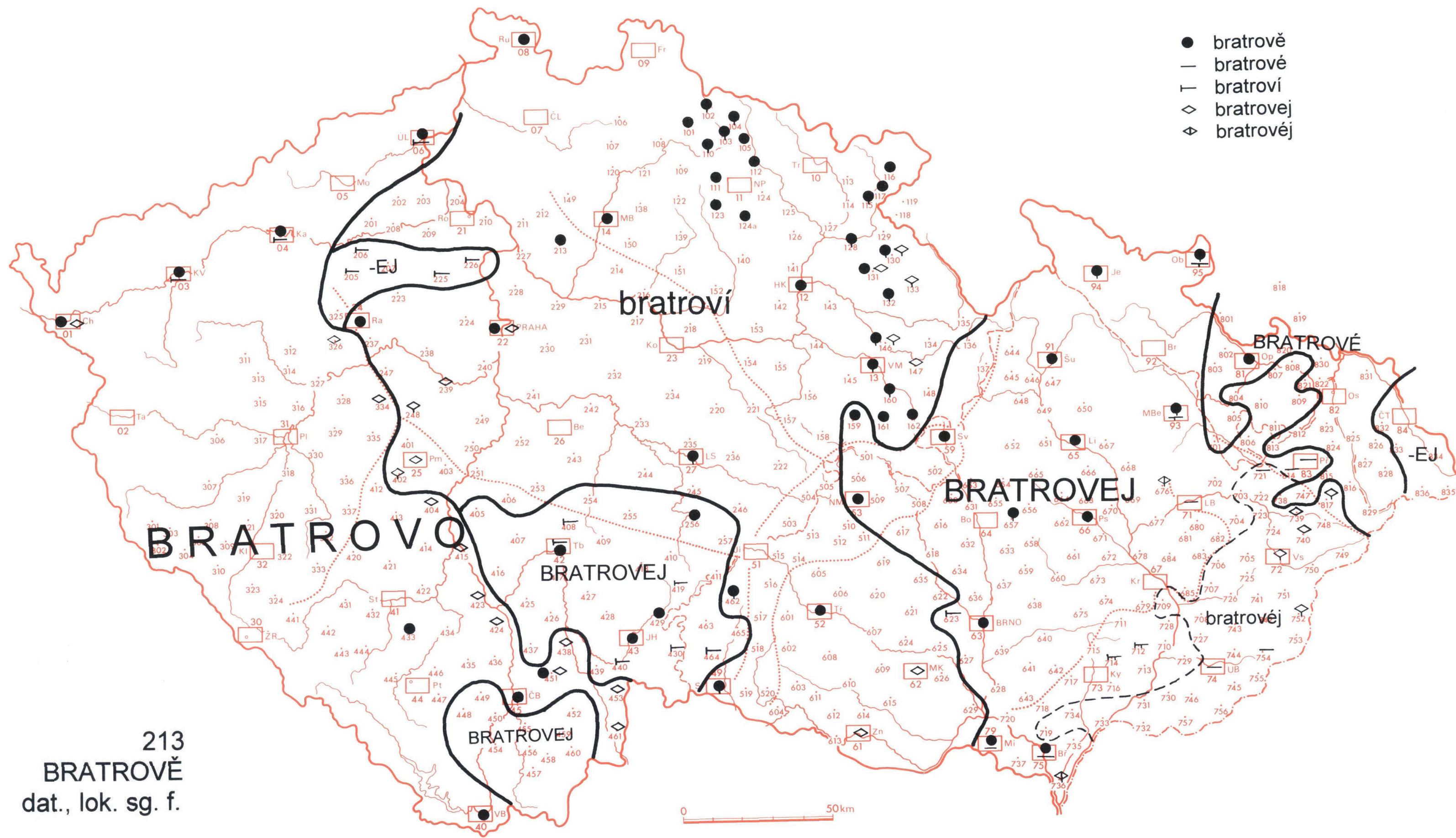
210
BRATROVO
nom., akuz. sg. n.

211
BRATROVA
nom. sg. f.

posesivní adjektiva

složené tvary v nč. dialektech

posesivní adjektiva

složené tvary v nč. dialektech

příště

6. 5.

- zájmena, číslovky
- zopakování důležitých momentů
- představení textů k závěrečné zkoušce

13. 5.

- konzultace analýzy textu k závěrečné zkoušce